

KDY NELZE PROJEDNÁVAT V ROZHODČÍM ŘÍZENÍ SPORY PODLE § 220k odst. 1 OBCHODNÍHO ZÁKONÍKU

JUDr. PETR ZIMA

Některá ustanovení se dostávají do právního řádu bez jakéhokoliv přesvědčivého zdůvodnění, i když přitom negativně zasahují do Ústavou a mezinárodními smlouvami chráněných práv a základních svobod občanů.

Takovým ustanovením je i § 220k odst. 1 poslední věta obchodního zákoníku, které stanoví, že „smlouva o fúzi může určit, že se o přezkoumání výměnného poměru akcií a určení výše dorovnání v penězích bude rozhodovat v rozhodčím řízení“.

Základním předpisem, který stanoví předpoklady pro zahájení rozhodčího řízení, je ustanovení § 2 věta první zákona č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a výkonu rozhodčích nálezů. Podle tohoto ustanovení „se strany mohou dohodnout, že o majetkovém sporu **mezi nimi... má rozhodovat jeden nebo více rozhodců**“. Předpokladem pro to, aby se rozhodčí řízení mohlo vůbec konat tedy je, že mezi stranami, které se chtějí podrobit rozhodčímu řízení (tedy mezi stranami budoucího sporu), musí být uzavřena platná rozhodčí smlouva.

V kontrastu s tímto je ustanovení § 220k odst. 1 věta poslední obchodního zákoníku. Účastníkem rozhodčího řízení je podle tohoto ustanovení obchodního zákoníku minoritní akcionář, který se hodlá domáhat přezkoumání výměnného poměru nebo určení výše dorovnání, na straně jedné a ná-

stupnická společnost na straně druhé, přičemž však právě podle § 220k odst. 1 nemá být mezi nimi uzavírána žádná rozhodčí smlouva.¹⁾ Ta je uzavírána pouze mezi fúzujícími společnostmi, resp. mezi společností a hlavním akcionářem (při převodu jmění).

Někteří komentátoři obchodního zákoníku z řad osob, které se účastnily přípravy příslušné novely obchodního zákoníku v roce 2000 tvrdí, že shora citované ustanovení § 220k odst. 1 obchodního zákoníku je v souladu s právními principy, neboť představuje výjimku z obecné úpravy rozhodčího řízení a umožňuje, že rozhodčí smlouva nemusí být uzavřena mezi stranami sporu, ale postačí, je-li uzavřena jen mezi společnostmi zúčastněnými na fúzi.²⁾

Takový výklad je ovšem v rozporu s článkem 81 Ústavy České republiky, podle něhož vykonávají soudní moc jménem republiky nezávislé soudy. Uzavření rozhodčí smlouvy je přitom určitým vzájemným vzdáním se ústavního práva na to, aby o věci rozhodoval nezávislý soud a vzdáním se práva na svého soudce. Přitom je samozřejmé, že toto vzdání se práva na projednání věci řádným soudem za navrhovatele nemůže učinit někdo jiný, neboť jde o osobní právo každého občana.³⁾

Někteří obhájci ústavnosti § 220k odst. 1 obch. zák. tvrdí, že rozhodčí soud je tzv. jiným

¹⁾ Pro úplnost je třeba uvést, že toto ustanovení platí i pro převody jmění a rozdělení společností (viz § 220p odstavec 4 a § 220v odstavec 2 obchodního zákoníku).

²⁾ Dědič, J: Komentář k obchodnímu zákoníku, díl II, str. 2865.

³⁾ Podobně zahraniční judikatura: United States Court of Appeal ve věci Rojas v TK Communications, Inc 87 F.3d 745,748 (5th circuit 1996): „An agreement to arbitrate is a waiver of valuable rights that are both personal to the parties and important to the open character of ... judicial systems... It is then not surprising, that to be enforceable, an arbitration clause must be in writing and signed by the party invoking it.“

orgánem ve smyslu článku 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod⁴⁾ a že tedy má na základě § 220k odst. 1 pravomoc rozhodovat spory jako obecné soudy.

S tím nelze souhlasit. Pojem „jiný orgán“ ob- sažený v článku 36 Listiny základních práv a svo- bod může být vykládán pouze jako orgán státní, resp. orgán veřejné moci.⁵⁾ Ke stejnému závěru dospěl rovněž Ústavní soud, a to ve věci IV US 174/02, kde vyslovil, že „rozhodčí soud není or- gánem veřejné moci“⁶⁾. Nelze tedy akceptovat stanovisko, že jiným orgánem ve smyslu čl. 36 Listiny základních práv a svobod by mohl být roz- hodčí soud.

Čistě teoreticky by rozhodčí klauzule ve smlouvě o fúzi mohla být považována za smlouvu ve prospěch třetí osoby. Podle ustanovení § 50 odst. 3 občanského zákoníku platí „*dokud třetí osoba nedá svůj souhlas, platí smlouva jen mezi těmi, kdo ji uzavřeli; právo na plnění má účastník, který plnění ve prospěch třetí osoby vyhradí, nebylo-li dohodnuto jinak*“. Z tohoto znění se vnučují dvě otázky:

a) Je účast v rozhodčím řízení oním plněním, o kterém hovoří § 50 obč. zák.? Domnívám se že nikoliv, protože postupem podle ustanovení § 50 obč. zák. nelze nakládat s ústavními právy třetích osob a právo na nezávislého soudce takovým právem je.

b) Je možné takové řízení provést, jestliže k tomu třetí strana nedá souhlas? Rovněž zde je odpověď negativní, neboť odpověď vyplývá přímo z ustanovení § 50 odst. 3 obč. zák. třetí věta před středníkem.

Princip, že rozhodčí řízení mezi stranami může být založeno pouze na rozhodčí smlouvě

mezi účastníky sporu, je kromě toho pevně usa- zen v mezinárodním právu.⁷⁾ V oblasti meziná- rodního rozhodčího řízení je pojmově vyloučeno, aby příslušnost rozhodčího soudu byla založena jinak než dohodou stran sporu.

Kromě shora uvedené však existují nejméně tři další vážné důvody proč nepřipustit projedná- vání sporů o přezkoumání výměnného poměru a o určení výše dorovnání v penězích v rozhod- čím řízení bez souhlasu obou účastníků sporu.

První důvod spočívá v tom, že rozhodčí řízení je zásadně jednoinstanční, pokud není ujednáno přezkoumání ve smyslu ustanovení § 27 zákona č. 216/1994 Sb. (což jsou však ojedinělé pří- pady). Ustanovení článku 81 Ústavy a navazující zákony o soudnictví zaručují právo na opravný prostředek proti rozhodnutí soudu první in- stance. Občan (v našem případě oprávněný ak- cionář) se může vzdát dvouinstančního řízení, na které má na základě ústavního předpisu nárok **pouze z vlastní vůle**, nikoliv na základě dohody dvou jiných subjektů (zde fúzujících společ- ností).

Druhý důvod spočívá v tom, že rozhodčí řízení je svou povahou neveřejné (§19 odst. 3 zák. č. 216/1994 Sb.) na rozdíl od soudního řízení, které je svou povahou povinně veřejné (čl. 96 odst. 2 Ústavy a dále zákony o soudnictví). Jest- liže má být výsledek rozhodnutí o přiznání dorov- nání ve smyslu ustanovení § 220k odst. 5 ob- chodního zákoníku závazný pro nástupnickou společnost i vůči všem ostatním akcionářům, musí takové řízení o přezkoumání probíhat ve ve- řejném (soudním) řízení, jinak je možnost ostat- ních oprávněných seznámit se s výsledkem sporu fakticky vyloučena.

4) „Každý se může domáhat stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu a ve stano- vených případech u jiného orgánu.“

5) Hendrych, D, Svoboda, C. a kol.: Ústava České republiky, C. H. Beck, 1. vydání Praha 1997, str. 130.

6) Sbírnka nálezů a usnesení Ústavního soudu, svazek č. 27, usnesení č. 20 str. 257.

7) D'Arcy, L., Murray, C., Cleave, B.: The Law and Practice of International Trade, Sweet and Maxwell, London 2000, str. 475: „There can be **no arbitration without the agreement of the parties** to submit this method of dispute resolution.“

DISKUSE

Třetím důvodem je obsah ustanovení § 220k odst. 5 obchodního zákoníku, které hovoří výslovně o soudním rozhodnutí, nikoliv o rozhodčím nálezem. Pokud by bylo rozhodnuto nálezem, nebylo by možné splnit požadavek zákona na to, aby výsledek řízení byl závazný pro všechny oprávněné strany.

Lze tedy shrnout, že (i) ve sporech o přezkoumání výměnného poměru akcií, o určení výše dojednání v penězích při fúzích a přezkoumání přiměřeného vypořádání při převodu jmění nelze uzavřít rozhodčí smlouvu, která by zavazovala i minoritní akcionáře bez jejich souhlasu a dále že (ii) rozhodčí doložka může být účinnou pouze mezi smluvními stranami smlouvy o fúzi či smlouvy o převzetí, nikoliv vůči dalším osobám.

Stávající legislativa (ustanovení § 220k odst. 1 poslední věta obchodního zákoníku) porušuje dále i článek 6 § 1 Úmluvy o lidských právech, zejména právo na veřejné projednání záležitosti

nezávislým a nestranným soudem, a to ve veřejném řízení a v řízení, které je kontradiktorní.

Takovým řízením rozhodčí řízení není a ani nemůže být, neboť je neveřejné. Nejedná se ani o řízení před soudem, i když v názvu rozhodčí instituce se objevuje pojem soud. Nejde však o soud, který má na mysli ustanovení článku 6 § 1 Úmluvy, u rozhodčích soudů působí kolektiv rozhodců a nikoliv soudců a nejde tedy o soud ve smyslu Ústavy či Úmluvy.

K závěru o nepoužitelnosti ustanovení § 220k odst. 1 poslední věta obchodního zákoníku na případy, kdy není uzavřena rozhodčí smlouva zavazující všechny účastníky sporu, dospěl i Rozhodčí soud při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky v zásadním rozhodnutí vydaném ke sklonku minulého roku, když vyslovil v takových věcech nedostatek své pravomoci⁸⁾.

Autor je advokátem v Praze.